
İngiltere Vatandaşlık Eğitimi Programı: Toplumsal Temelleri, Boyutları ve Temel Bileşenleri¹

Gökhan ÖNAL², Cemil ÖZTÜRK³, Seyfi KENAN⁴

Geliş Tarihi: 21.06.2017

Kabul Tarihi: 24.07.2017

Araştırma Makalesi

Öz

İngiltere’de vatandaşlık dersi her ne kadar 2002 yılından itibaren Ulusal Programda zorunlu dersler arasında yer alsada da 2010 yılında yapılan değişiklikle okullar bu dersi kendi istedikleri şekilde uygulayabilmektedir. Bu durum, vatandaşlık dersini farklı öğretim programı ve uygulamaların görüldüğü her bir okula özgü olan bir derse dönüştürmüştür. Bu çalışmanın amacı, Londra’da ziyaret edilen üç ilköğretim okulundaki farklı vatandaşlık öğretim programlarının toplumsal temellerini, ortak boyutlarını ve temel bileşenlerini değerlendirmektir. Bu çalışma, nitel bir araştırma olup araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında; Crick Raporu (1998), 2002 programı, Ajegbo Raporu (2007), 2008 programı, 2014 programı ve üç okulun öğretim programı belgeleri incelenmiştir. Araştırma bulgularına bakıldığında zaman, okullarda her ne kadar bir birinden farklılaşan programlar uygulansa da vatandaşlık öğretim programlarının ortak dört boyutunun olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar; haklar ve sorumluluklar, toplumsal katılım, hükümet ve demokrasi, kimlikler ve farklılıklar. Bunların yanında; kavramlar, değerler ve eğilimler, beceri ve yetenekler olmak üzere programların üç temel bileşeni vardır. Bu boyutlar ve temel bileşenler, 2010 ve sonrasında yapılan değişikliklere rağmen, okulların Crick Raporu (1998) ve Ajegbo Raporu (2007)’nun vatandaşlık eğitimi ile ilgili önerilerini takip ettiklerini göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca, vatandaşlık eğitiminin ilk kez zorunlu olmasında ve sonrasında programda yapılan değişikliklerde, dönemin toplumsal gelişmelerinin belirgin bir şekilde programın boyutlarını etkilediği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: İngiltere vatandaşlık eğitimi, program, toplumsal temeller, boyutlar, bileşenler

¹ Bu araştırma TÜBİTAK 2214-A Doktora Sırası Yurtdışı Araştırma Bursuyla desteklenmiştir.

² Abant İzzet Baysal Üniversitesi, e-mail: onal_g@ibu.edu.tr

³ Marmara Üniversitesi, e-mail: cozturk@marmara.edu.tr

⁴ Marmara Üniversitesi, e-mail: seyfi.kenan@marmara.edu.tr

National Curriculum for Citizenship in England: Social Foundations, Strands and Essential Elements

Submitted by 21.06.2017

Accepted by 24.07.2017

Research Paper

Abstract

Although citizenship education in England has been a statutory subject in the National Curriculum since 2002, schools have had independence in setting their own teaching programmes for the subject since a revision made in 2010. This led to different programmes being applied in almost every school and Citizenship became a school-specific subject. The purpose of this study is to discuss the social foundations, common strands and essential elements of the different citizenship education programmes in three secondary schools visited in London. Document analyses method was used in this qualitative research. The main documents reviewed for this study include the Crick Report (1998), the Ajebo Report (2007), and the 2002, 2008 and 2013 Citizenship programmes. Citizenship programmes at three different public secondary schools in London were also reviewed. It is significant that there were still four common strands of the programmes in the schools visited even though each school can independently set their own programmes. These common strands were: rights and responsibilities, social participation, government and democracy, identities and differences. Additionally, these schools also had three common essential elements in the programmes: concepts, values and dispositions, skills and aptitudes. In spite of the revision made in 2010, schools are still following the recommendations of the Crick (1998) and Ajebo Report (2007) on citizenship education. It is also noteworthy that the process of seeking a solution to certain social problems was the key for the introduction of citizenship education and revisions of the programmes in the years following 2002.

Keywords: England's citizenship education, programme, social foundations, strands, elements

Giriş

Eğitim ve toplum birbirini karşılıklı olarak sürekli etkilemektedir. Eğitimin, insan hakları ve demokrasinin temel ilkelerine uygun olarak, toplumsal değişimi sağlaması, toplumsal değişimlere göre kendini yenilemesi ve toplumun ortaya çıkan yeni ihtiyaçlarına karşılık verebilmesi beklenir. Bireyin ve/veya toplumun, değişme ve gelişmelere uyum sağlayamadığı durumlarda birey-toplum arasında çatışma ortaya çıkar. Bu çatışmanın ortaya çıkmadan önce öngörülmesinde ve ortaya çıkmış çatışmanın çözümünde eğitimin önemli işlevi vardır. Eğitimin, çeşitli disiplinler için hazırlanan öğretim programları aracılığı ile gerçekleştirdiği bu işlev, bir öğretim programının toplumsal temeli ile ilgilidir (Ertürk, 2013). İlköğretim programları içerisinde toplumsal olaylarla en ilgili olanı vatandaşlık dersine ait olan öğretim programıdır. Birçok ülkede vatandaşlık dersinin içeriği toplumsal olgu ve olaylardan beslenmektedir (Eurodyce, 2012). Bu çalışmada incelenen İngiltere açısından da durum aynıdır.

İngiltere’de vatandaşlık dersine yönelik program hazırlama sürecinin tarihine bakıldığında zaman, alanın uzmanlarından bir kişinin adıyla anılan raporlar geleneği dikkati çekmektedir. 20.yüzyılın başından itibaren özet bir şekilde ele alınacak olursa, İngiltere açısından yüzyıl başında vatandaşlık dersiyle ilgili ilk önemli konu, 1918 yılında hazırlanan dördüncü reform paketiyle 21 yaş üstü erkeklere ve 30 yaş üstü kadınlara oy kullanma hakkının verilmesiyle ilgilidir (The Fourth Reform Act, 1918). Bu yeni hak, eğitime de yansıyan birçok tartışmayı beraberinde getirmiştir. Vatandaşlık eğitimine bir ders olarak okul programlarında yer verilip verilmemesi bu tartışmalardan birisidir. Bu tartışmaların devamında, 1938 yılında ilk olarak Spens Raporu hazırlanmıştır. Bu rapordan 5 yıl sonra hazırlanan Norwood Raporu diğer bir rapordur. Bu raporlarda vatandaşlık dersinin okullarda yer almasının öğrenciler için uygun olmayacağı, bu dersin konularının yetişkinler (14 ve 15 yaş üstü) için daha uygun olacağı vurgulanmıştır (Heater, 2004). Vatandaşlık eğitimini ilgilendiren diğer bir rapor 1944 yılında

hazırlanan ve öğretmen eğitimi ile ilgili olan McNair Raporu'dur. Bu raporda, vatandaşlık eğitiminin alanına giren sosyal hizmetler ve hükümet mekanizmasının işleyişi gibi konuları öğretebilecek öğretmenlerin yetiştirilmesi ve okullarda ahlaki değerler ve sorumluluklar üzerinde durulması gibi konular önerilmiştir. İngiltere'de vatandaşlık eğitiminin söz konusu raporlarda yer almasında, Vatandaşlık Eğitimi Birliğinin (Association for Education in Citizenship) önemli rolü olmuştur. Bu sivil toplum kuruluşu yaptığı yayınlarla ve diğer çalışmalarla siyasileri ikna ederek, siyaset başta olmak üzere vatandaşlık eğitimi ile ilgili konuların okullarda öğretilmesini sağlamayı amaçlamıştır. Bu kuruluş, siyasileri ikna etmek için dönemin Komünizm, Faşizm ve Nazizm gibi rejimlerinin, vatandaşlık dersi ile kendi değerlerini aşılama ve liberal demokrasilere tehdit oluşturmakta olduğu, bu yüzden İngiltere'nin de ülkenin siyasi değerlerinin, kültürünün ve geleneklerinin öğretileceği bir vatandaşlık dersini gündemine alması gerektiği tezini işlemiştir. Ancak, bu konuda başarılı olamamıştır (Heater, 2004).

Hükümete bağlı Baş Danışmanlık Konseyi (Central Advisory Council) öncülüğünde 1963'te Newsom Raporu hazırlanmıştır. Bu raporda önceki raporlarda olduğu gibi vatandaşlık eğitimine yönelik ikircikli tutum devam etmiştir. 1960'larda Bernard Crick tarafından Siyaset Eğitimi Derneği (the Politics Association) kurulmuş ve bu dernek siyasetle ilgili konuların üniversiteler dışında da öğretilmesi konusunda çalışmalarda bulunmuştur. 1981'de başlayan ve çoğunlukla azınlıkların dâhil olduğu gösteri ve ayaklanmalar, eğitimciler arasında eğitimin yeterince kapsayıcı olup olmadığı tartışmasını başlatmıştır. Lord Swann'ın önderliğinde 1985'te 'Hepimiz için Eğitim' başlığını taşıyan yeni bir rapor hazırlanmıştır. Ancak, bu raporda azınlıkların ırkçılık karşıtı eğitim gibi taleplerini karşılamak kolay olmamıştır. 1980'lerdeki en önemli gelişme devlet okullarındaki zorunlu eğitimin standartlarını belirleyen Ulusal Program Kurumunun (National Curriculum Council) kurulması olmuştur. Vatandaşlık eğitimi

konusunda 1980'lerin sonuna doğru meclis başkanının kurduğu Vatandaşlık Komisyonunda 'aktif vatandaşlık' kavramı tartışılmıştır. Bu komisyonun o zaman ki üyelerinden birisi de ileride vatandaşlık eğitimini zorunlu ders yapacak olan eğitim eski bakanı David Blunkett'tir (Heater, 2004).

David Blunkett, 1997'de Tony Blair başbakanlığında İşçi Partisi hükümeti kurulunca eğitim bakanı olmuştur. Bu hükümet Kasım 1997 tarihinde Okullarda Mükemmellik başlıklı hükümet önerisini hazırlamıştır. Bu belgede okullarda demokrasi öğretimi ve vatandaşlık eğitiminin güçlendirilmesi önerisi yer almıştır (White Paper: Excellence in Schools, 1997). Bu öneri doğrultusunda, eğitim bakanı Blunkett, kendisinin bir dönem hocası olmuş siyaset bilimci Profesör Bernard Crick'i ikna ederek, onun başkanlığında Vatandaşlık Danışma Grubunu oluşturmuştur (Kiwan, 2008; Pykett, 2007). Uzmanlardan oluşan ve başında Profesör Crick'in bulunduğu bu grup, Crick Raporu olarak bilinen Okullarda Demokrasi Öğretimi ve Vatandaşlık Eğitimi (Education for citizenship and the teaching of democracy in schools) başlıklı raporu hazırlamıştır (Crick Report, 1998). Crick Raporunda, vatandaşlık eğitiminin İngiltere'de 5-11 yaş arasında seçmeli ve 11-16 yaş arasında zorunlu olarak okullarda yer almasını önerilmiştir. Bu raporda; vatandaşlık eğitiminin tanımına, amacına, boyutlarına ve temel öğelerine, yaş gruplarına göre hangi konuların öğretilmesi gerektiğini gösteren içerikle ilgili konulara, dersin değerlendirme sürecine ve dersle ilgili çeşitli okullardan örnek uygulamalara yer verilmiştir. Raporda, vatandaşlık eğitiminin üç boyutu; toplumsal ve ahlaki sorumluluk, toplumsal katılım ile siyaset okuryazarlığı olarak sıralanmıştır. Vatandaşlık eğitimini destekleyecek temel bileşenler ise; kavramlar, değerler ve eğilimler, beceriler ve yetenekler ile bilgi ve kavrama olarak sıralanmıştır (Crick Report, 1998).

Eğitim Bakanlığı Crick Raporunun önerilere uyarak 2002 yılından itibaren geçerli olan vatandaşlık eğitimi programını hazırlamıştır. Böylece, vatandaşlık dersi neredeyse asırlık bir uğraştan sonra 2002 yılında Ulusal Programın ilkokulda seçmeli ve ortaokulda zorunlu derslerinden biri olmuştur. Programa temel oluşturan bu rapor ve hazırlanan program kısa süre içerisinde araştırmacıların ilgisini çekmiştir (Burton ve May, 2015; Hahn, 2015; Jerome, 2012; Keating vd., 2011; Kerr, Smith ve Twine, 2008; Kisby, 2007; Kiwan, 2007; Osler ve Starkey, 2000; Pykett, 2007; Pykett, 2010). Rapor, azınlıklar konusunda “farkında olmadan ırkçılık yaptığı” yönünde eleştirilmiştir (Osler ve Starkey, 2000, s.7). Daha sonra, raporun hazırlanma süreci, raporu hazırlayan grupta yer alanların görüşlerine başvurularak Jessica Pykett ve Dina Kiwan tarafından derinlemesine incelenmiştir (Kiwan, 2007; Pykett, 2007). Lee Jerome, bu raporu vatandaşlık eğitimi politikasını belirleyen ana belgelerden birisi olarak ele almış ve raporu İşçi Partisi’nin vatandaşlık politikalarında öne çıkan; haklar ve sorumluklar, aktif vatandaşlık, toplum ve çeşitlilik kavramları bakımından değerlendirmiştir (Jerome, 2012). Bu eleştirilerin ve değerlendirmelerin yanında, 7 Temmuz 2005’te, Birleşik Krallık’ta doğmuş ve orada eğitim almış kişiler tarafından otobüs ve metro hatlarında gerçekleştirilen terör saldırıları, İngiltere’de eğitimle ilgili yeni tartışmaları gündeme getirmiştir. Yanıt aranan temel sorulardan bazıları “acaba azınlıkların toplumla yeterince kaynaşamamasının sebepleri nelerdir?” ve “nasıl olur da eğitim sistemimizden terörist çıkar?” olmuştur. Bu tartışmalardan sonra, azınlık kökenli bir vatandaş ve okul müdürü olan Keith Ajebo başkanlığında uzmanlardan oluşan bir danışma grubu oluşturulmuş ve bu grup Ajebo Raporu (2007) olarak bilinen “Çeşitlilik ve Vatandaşlık” başlıklı raporu hazırlamıştır. Bu raporda, vatandaşlık eğitimi programında ırk, kimlik ve birlikte yaşamla ilgili yeni bir boyutun yer alması önerilmiştir. Bu öneriler dikkate alınarak 2007 yılında programa “Kimlik ve çeşitlilik: Birleşik Krallık’ta birlikte yaşam” başlıklı yeni bir boyut eklenmiştir.

İşçi Partisi, 2010 genel seçimlerini kaybetmiş ve Muhafazakâr Parti ile Liberal Demokrat Parti koalisyon hükümetini kurmuştur. Yeni hükümetle birlikte, 2010-2013 yılları arasında kamuoyunda çok-kültürlülük gibi vatandaşlık eğitimiyle yakından ilgili çeşitli konularda tartışmalar başlamıştır. İlk önce başbakan David Cameron devletin desteklediği çok-kültürlülüğün sınıfta kaldığını belirtmiş ve bu araştırmacılar tarafından artık eğitimde çok-kültürlülük kavramına yeterince yer verilmeyeceği şeklinde yorumlanmıştır (BBC, 2011). Bazıları vatandaşlık eğitiminin toplumsal kaynaşma konusunda başarısız olduğunu ve kaldırılması gerektiğini savunmuşlardır (Amnesty International UK, 2011; Citizenship Foundation, 2012; The Guardian, 2011; Whiteley, 2014). Ancak, tüm bu tartışmalardan sonra Vatandaşlık Eğitimcileri Birliği (the Association for Citizenship Teaching) ve Vatandaşlık Eğitimcileri Derneği (Citizenship Foundation) gibi çeşitli sivil toplum kuruluşları Demokratik Yaşam (Democratic Life) adıyla gayri resmi bir koalisyon oluşturarak lobi faaliyetleri yürütmüş ve bu sayede 2013 yılındaki önemli bazı değişikliklerle vatandaşlık eğitimi Ulusal Programdaki yerini koruyabilmiştir.

İngiltere’de mevcut vatandaşlık eğitimi programı, 11-16 yaş öğrencileri için okullarda yer alan dersin genel hatlarından bahseden ve dersi tanıtan rehber bir belge niteliği taşımaktadır. Yeni program sadece iki buçuk A4 sayfasından oluşan özet bir belge olup eski programda yer alan insan hakları, çeşitlilik, çok-kültürlü toplum, eşitlik, Avrupa, AB, BM gibi daha önceki programlarda ayrıntılı olarak yer alan öğeleri içermemektedir. Ayrıca aktif vatandaşlık ilkesi programdan neredeyse silinmiştir (Jerome ve Moorse, 2014). Diğer taraftan, eski programlarda yer almayan temel Britanya değerleri, ekonomi okuryazarlığı ve kraliyet ailesi gibi yeni konular programa eklenmiştir. Ayrıca, daha önceki programlarda mevcut olan kavramlar, değerler ve beceriler gibi öğeler yeni programda yer almamıştır (Davies ve Chong, 2016). Program, muğlak ifadelerle ders içeriğinin genel hatlarını ortaya koymaktadır (DfE, 2013; DfE, 2013a).

Yeni hükümetin 2010'da yaptığı değişiklikle İngiltere'deki okulların %50'den fazlasını oluşturan Akademi ve Free School'ların Ulusal Programı takip etme zorunluluğu ortadan kaldırılmıştır (BBC, 2010). Bu son düzenleme ile okulların kendi programlarını belirleme konusunda bağımsızlıkları arttırılmıştır. İngiltere'de vatandaşlık dersi her ne kadar 2002 yılından itibaren Ulusal Programda zorunlu dersler arasında yer alsada okullar rehber bir belge niteliğinde olan Ulusal Programdaki ilgili dersin öğretim programını kendi ihtiyaçlarına göre yorumlayabilmekte ve kendi programlarını oluşturup uygulayabilmektedir. Bu durum, vatandaşlık dersini, bazı okulların haftada düzenli olarak bir saat yaptığı, bazılarının ise sadece bir günlük bir toplantı ile değinip geçtiği okula özgü bir derse dönüştürmüştür. İngiltere'de vatandaşlık dersinin Ulusal Programda zorunlu dersler arasına alınmasına dair çalışmaların başladığı 1998 yılı ile günümüzde dersin tekrar zorunlu bir dersten neredeyse isteğe bağlı bir derse dönüştüğü yaklaşık yirmi yıllık süreçte, vatandaşlık eğitimi açısından önemli deneyimler yaşanmıştır. İlk defa 2002 yılı programının hazırlanması, daha sonra 2007 ve 2013 yılında programın gözden geçirilmesi süreçlerinde yapılan çalışmalar sadece İngiltere için değil diğer ülkeler için de örnek alınacak deneyimler içermektedir.

Bu çalışmanın amacı, İngiltere'de Ulusal Programı takip etmek zorunda olmayan üç devlet okulundaki vatandaşlık eğitimi programlarının; toplumsal temellerini, ortak boyutlarını ve temel bileşenlerini değerlendirmektir. Bu kapsamda şu sorulara yanıt aranmıştır:

- İngiltere'de okullarda uygulanan farklı vatandaşlık eğitimi programlarının toplumsal temelleri nelerdir?
- İngiltere'de okullarda uygulanan farklı vatandaşlık eğitimi programlarının ortak boyutları nelerdir?
- İngiltere'de okullarda uygulanan farklı vatandaşlık eğitimi programlarının ortak temel bileşenleri nelerdir?

Yöntem

Bu araştırma İngiltere’de vatandaşlık eğitimini ele alan ve bu amaçla resmi belgeleri ve üç okul programını inceleyen nitel bir durum çalışmasıdır (Perryman, 2011). Çalışmada veri toplama aracı olarak vatandaşlık eğitimine dair resmi belgelerin ve program belgelerinin incelenmesine en uygun yöntem olması dolayısıyla doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır.

Katılımcı Okullar

Çalışmada ziyaret edilen okullar, amaçlı örnekleme tekniklerinden biri olan ölçüt örnekleme yoluyla belirlenmiş ve 11-16 yaşları arasında dersin her eğitim yılının en az bir döneminde ve ayrı bir ders olarak sunulduğu üç okul seçilmiştir. Bu okullarda en az bir tane pedagojik-formasyonu olan vatandaşlık dersi öğretmenin görev yapıyor olması aranan diğer bir koşul olmuştur. Bu okulların seçilmesinde Londra’da bulunan Vatandaşlık Eğitimcileri Birliği’nden vatandaşlık eğitimi alan uzmanlarının önerileri yönlendirici olmuştur. Okullarda vatandaşlık dersi öğretmenin bir tane olduğu durumda, öğretmen okulda aynı zamanda dersin zümre başkanı durumundadır.

Okulların isimleri (A), (B) ve (C) okulları olarak kodlanmıştır. Bütün okullar İngiltere’nin başkenti Londra’da bulunan devlet ortaokullarıdır. Bu okullar, 2010 yılında yapılan değişiklikle İngiltere ulusal programını takip etmek zorunda olmayan devlet okulları arasındadır. Ancak, vatandaşlık dersi öğretmenin ve okul müdürünün dersin öğrenciler için önemli olduğunu düşünmesi dolayısıyla bu okullarda vatandaşlık dersine yer verilmektedir. Okulların üçünde de karma eğitim (kız ve erkek öğrenci karışık) yapılmaktadır. (A) okulunda bir, (B) ve (C) okullarında ikişer tane pedagojik-formasyonu olan vatandaşlık dersi öğretmeni vardır. Ancak okulların ihtiyacı olan öğretmen bundan çok daha fazladır. Bu açığı kapatmak için Matematik ve Resim gibi derslerin öğretmenleri de dahil, hemen her alandan öğretmen vatandaşlık dersine

girebilmektedir. İngiltere’de öğrenciler 16 yaşında her bir dersten GCSE denilen sınava girmektedir. Bu sınav TEOG benzeri bir sınavdır. Derslerde alınan geçer notlar A*, A, B ve C olarak isimlendirilmektedir. GCSE sınavlarından 5 ve daha fazla dersten A*-C arası (geçer not) alan öğrencilerin yüzdesi ülke genelinde %53.8’dir. Bu oran, A okulunda öğrencilerin % 47’si, B okulunda % 53’ü ve C okulunda %83’üdür. Buradan, çalışmaya katılan üç okulun birinin ortalamasının altında, diğerinin ortalama seviyede ve bir tanesinin de ortalamasının üzerinde bir okul olduğu görülmektedir. Bu üç okulda devletin verdiği ücretsiz yemek olanağından (görece düşük sosyo-ekonomik durum göstergesi) yararlanan öğrencilerin oranı %50 civarındadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışma kapsamında öncelikle üç okulun 2015-2016 yılına ait vatandaşlık eğitimi program belgeleri incelenmiştir. Bu belgeler okullar ziyaret edilerek bizzat dersin öğretmeninden temin edilmiştir. Ayrıca, üç okula ait program belgelerinin kaynağının belirlenebilmesi ve yorumlanabilmesi için Crick Raporu (1998), 2002 programı, Ajegbo Raporu (2007), 2008 programı, 2014 programı da incelenmiştir. Bu ek belgeler yaklaşık son yirmi yıl içerisinde hazırlanan İngiltere’de vatandaşlık eğitimi politikasının yönlendiricisi olmuş ana belgeler ya da eski programlara ait belgelerdir.

Okulların öğretim programları hedef, içerik, eğitim durumları ve ölçme değerlendirme boyutlarına sahip ayrıntılı belgeler değildir. Bu programlar sadece içerik boyutunun başlıklar (temalar) şeklinde verildiği belgeler niteliğindedir. Elde edilen bulgular araştırma sorularına uygun başlıklar halinde sunulmuştur. Çalışma kapsamında ele alınan belge ve raporlar üç araştırmacı tarafından değerlendirilmiş ve üzerinde tartışılmıştır. Ayrıca çalışmanın bulgu ve sonuçlarının güvenilirliğini arttırmak için İngiltere’nin başkenti Londra’da bulunan Vatandaşlık

Eğitimcileri Birliği'nden bir vatandaşlık eğitimi uzmanının görüşleri de alınmıştır (Miles, Huberman ve Saldana, 2014).

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın bulguları, araştırmanın amaçları doğrultusunda verilmiştir. Bulgular; İngiltere'de uygulanan vatandaşlık öğretim programlarının toplumsal temelleri, boyutları ve temel bileşenleri olmak üzere üç başlık altında sıralanmıştır.

İngiltere'de Uygulanan Vatandaşlık Öğretim Programlarının Toplumsal Temelleri

İngiltere'de 1990'ların sonunda yaşanan toplumsal sorunlar ve koşullar vatandaşlık eğitimi eğitim bakanlığının gündemine sokmuştur. Bu sorunların başında seçime katılım oranındaki düşüş gelmektedir. Bu oran, 1997'de % 70'lerin üstünde iken, 2001 seçimlerinde % 60'ın altına düşmüştür (UKPOLITICAL, 2015). Kiwan (2008), vatandaşlık dersinin ilk kez zorunlu ders statüsü kazandığı dönemin belli başlı toplumsal gelişmelerini ve sorunlarını ders zorunlu olmasında payı olan uzmanlarla görüşerek belirlemiştir. Gençler arasında yaygınlaşan apolitik tutum, toplumdaki ahlaki kriz, demokrasinin içinde bulunduğu kriz ve seçime düşük katılım, Avrupa Birliği ile insan hakları konusunda imzalanan yeni anlaşmaların getirdiği hukuki şartlar (Human Rights Act gibi), çok kültürlülük ve göçmen meseleleri, eğitimde standartlaşmadan uzaklaşılması ve son olarak vatandaş ile devlet arasındaki ilişkinin yeniden müzakeresinin başlaması bu toplumsal gelişmeler ve sorunlar arasında yer almıştır. Bütün bu toplumsal gelişmeler, vatandaşlık eğitiminin ilk defa zorunlu bir ders olarak tanıtılmasını sağlamıştır. Hazırlanan programa getirilen eleştiriler (Osler ve Starkey, 2000; Pykett, 2007) ve 7 Temmuz 2005 terör saldırıları başta olmak üzere sonraki toplumsal gelişmeler vatandaşlık eğitimi programının gözden geçirilmesi ve programa azınlıkları kucaklayan yeni bir boyutun eklenmesi ile sonuçlanmıştır (Ajegbo Raporu, 2007; QCA, 2007). Sonuç olarak, İngiltere'de vatandaşlık dersinin okullarda zorunlu bir ders haline gelmesinde ve sonraki yıllarda programın

geliştirilmesinde, önce bir toplumsal sorunun varlığının algılanması ve takibinde eğitim yoluyla bu soruna bir çözüm arayışı şeklinde ulusal boyutta tutarlı bir sürecin işleyişi dikkati çekmektedir.

Vatandaşlık öğretim programının toplumsal temelleri okul düzeyinde incelendiğinde, okulların programlarını belirlerken kendi yerel çevrelerinde yer alan sorunlara eğildiği görülmektedir. Örneğin, (B) okulunda her yıl yerel boyutta (mahallede) var olan insan hakları ihlallerine vatandaşlık dersi öğretmeni gözetiminde yürütülen öğrenci kampanyalarıyla dikkat çekilmektedir. Derste, insan hakları ile ilgili hangi konularda etkinlik ve kampanya yapılacağı konusunda velilerin ve yerel yönetimin fikirlerinin alındığı anlaşılmaktadır. Bir önceki yıl yerel boyutta insan hakları ihlallerinden birisi olan kadın sünneti ile ilgili yürütülen kampanya bu işbirliğine örnek olarak verilebilir. Üç okulda ayrıca uyuşturucu ve alkol eğitimi ile cinsellik ve ilişki eğitimi konuları vatandaşlık dersi içerisinde yer almaktadır. Bu durum, dersin aslında okul dışındaki toplumsal konulara duyarlılığına bir örnek olarak verilebilir. Bu örnekler, uygulanan programların toplumsal temellerini göstermesi bakımından önemlidir.

İngiltere’de Uygulanan Vatandaşlık Öğretim Programlarının Ortak Boyutları

Vatandaşlık eğitimi programının ortak boyutlarını belirlemek amacıyla üç farklı okulun programı incelenmiştir. İlk olarak (A) okulunun programına bakıldığı zaman, ders konularının önemli bir çoğunluğunu; insan hakları, çok kültürlülük ve ayrımcılık, demokrasi, demokrasi ile ilgili yerel, ulusal ve uluslararası kurumlar, meclis, otorite, medya, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, küresel toplum, hayır kuruluşları, sığınmacılar ve göçmenler ile sürdürülebilirlik gibi siyasetle doğrudan ilişkili olan konuların oluşturduğu görülmektedir. Programda, siyasetle ilgili ders konularının yanında vatandaşlık dersi ile doğrudan ilişkili olmayan; ekonomi, alkol eğitimi, beslenme, cinsel sağlık eğitimi ve uyuşturucu eğitimi gibi konularında yer aldığı

görülmektedir. Buradan vatandaşlık eğitiminin bu okulda siyaset dersi niteliği yanında sağlık ve ekonomi disiplinlerinden içeriğe de sahip olduğu görülmektedir. Bunun yanında tartışma kulübü ve örnek seçimler (genel ve yerel seçimlerden hemen önce ya da sonra okulda yapılan seçimler) başta olmak üzere program-dışı etkinliklerle okulda öğrencilerin seslerini duyurmaya dönük etkinlikler yapılmaktadır.

(B) okulunda vatandaşlık dersinin programı incelendiği zaman, ders konuları arasında yer alan; farklılıklar, çok-kültürlülük ve ayrımcılık, ırkçılık, insan hakları ve sorumluluklar, siyaset, hükümet ve demokratik kuruluşlar, suç, küreselleşme, yardım kuruluşları, medya, hukuk kuralları, toplumların evrimi gibi kavram ve konular dersin siyaset disiplini ağırlıklı özelliğini göstermektedir. Yıllık planda, bu konuların yanında aktif vatandaşlığın güzel bir örneği olan, öğrencilerin bir toplumsal katılım uygulaması örneği olarak gerçekleştirdikleri kampanya etkinlikleri dikkati çekmektedir. Bu etkinlik kapsamında öğrenciler bir kampanyanın nasıl hazırlanacağını öğrenmekte ve hazırladıkları kampanyayı uygulayarak sonuçlarını değerlendirmektedir. (B) okulunda, tıpkı diğer okulda olduğu gibi uyuşturucu ve alkol eğitimi ile cinsellik ve ilişki eğitimi konuları vatandaşlık dersi içerisinde yer almaktadır.

(C) okulunda uygulanan vatandaşlık eğitimi programı incelendiği zaman; insan hakları, kimlik (identity), demokrasi, küreselleşme, adalet sistemi, medya, tartışmalı konular; toplumsal değişim, otorite (power), meclis, hukuk; haklar; sorumluluklar, İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Britanyalı kimliği ve Britanya değerleri, toplumsal katılım ve aktif vatandaşlık gibi konular öne çıkmaktadır. Buradan vatandaşlık eğitiminin (C) okulunda diğer okullarda olduğundan daha net bir şekilde siyaset dersi niteliği taşıdığı görülmektedir.

Sonuç olarak; İngiltere’de vatandaşlık dersi her ne kadar 2002 yılından itibaren Ulusal Programda zorunlu dersler arasında yer alsada okulların kendi programlarını belirleme konusunda bağımsızlıkları vardır ancak programların içerikleri yer yer farklılıklar gösterse de ortak boyutlarının olduğu görülmektedir. Okulların vatandaşlık eğitimi programları incelendiği zaman, okullarda uygulanan programların içerik açısından ortak dört boyutunun olduğu söylenebilir. Bunlar; haklar ve sorumluluklar, toplumsal katılım, hükümet ve demokrasi, kimlikler ve farklılıklardır. Her ne kadar vatandaşlık eğitimi programı yeni hükümet ile 2013 yılında ciddi bir değişikliğe uğrasada okul programlarının belirgin bir şekilde Crick Raporu (1998) ve Ajebo Raporu (2007)’nun temel boyutlarını yansıttığı anlaşılmaktadır.

İngiltere’de Uygulanan Vatandaşlık Öğretim Programlarının Ortak Temel Bileşenleri

Çalışma kapsamında incelenen üç okula ait vatandaşlık öğretim programlarının ortak boyutlarını destekleyen, programların temel bileşenleri de vardır. Bu temel bileşenler; kavramlar, değerler ve beceriler olarak sıralanabilir.

Programlarda öne çıkan kavramlar; demokrasi, insan hakları, eşitlik, adalet, özgürlük, hukuk, otorite, çatışma, birey ve toplum, haklar ve sorumluluklardır. Bu kavramlar, programlarda farklı yaş gruplarında tekrar tekrar vurgulanmaktadır. Programlarda yer alan kavramların ders içi etkinliklerin yanında öğrenci konferansları ve tartışma kulübü gibi ders dışı (program dışı) etkinliklerle kazandırılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Okullarda kazandırılmaya çalışılan değerlere bakıldığı zaman, aktif katılımın bir beceriden daha çok bir değer olarak öne çıktığı görülmektedir. Öğrencilerin katılımın önemini kavramaları ve öğrenci katılımının artırılması için yalnız ders içi etkinliklere değil, bunun yanında tartışma kulübü, okul meclisi, öğrenci konferansları, örnek seçimler gibi program dışı

etkinliklere de yer verildiği görülmektedir. Ayrıca; hoşgörü, toplumsal çıkarları düşünme, inisiyatif alma, gönüllülük ve doğayı koruma gibi değerler programlarda yer alan diğer değerler olarak sayılabilir.

Programlarda yer alan ve öğrencilere kazandırılmak istenen becerilerin başında ise eleştirel düşünme becerisi gelmektedir. Bu beceri neredeyse vatandaşlık dersinin temel amacı niteliğindedir. Programlardaki diğer becerilere bakıldığı zaman; sorgulama, kanıta dayalı bir düşünce (argüman) geliştirme, işbirliği, grupla çalışma ve problem çözme becerisi dikkati çekmektedir. Sonuç olarak, programın boyutları gibi bileşenlerinin de Crick Raporu (1998) ve Ajebo Raporunda (2007) yer alan bileşenlerle paralellik gösterdiği görülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmanın bulgularından çıkarılabilecek vatandaşlık öğretim programının toplumsal temelleri ile ilgili ana sonuç, İngiltere’de hem ulusal boyutta hem de okul boyutunda vatandaşlık öğretim programlarının toplumun ihtiyaçlarına göre geliştirilmesi ilkesidir. Yani programların toplumsal temelleri vardır. İngiltere’de vatandaşlık eğitimi programının ilk kez 2002 yılında zorunlu bir ders olarak Ulusal Programa eklenmesinden önce, uzmanlardan oluşan Vatandaşlık Danışma Grubunun kurulması ve bu grubun yaptığı ciddi ihtiyaç analizi çalışmaları ulusal boyutta programın toplumsal temellerine örnek olarak verilebilir (Crick Report, 1998). Yine, her bir okulda uygulanan ve Ulusal Programın geniş birer yorumu niteliği taşıyan okullardaki vatandaşlık öğretim programlarının da okulların yer aldığı mahalledeki toplumsal gelişmelere duyarlı olduğu görülmektedir. Bir okulun vatandaşlık öğretim programında yer alan, bir insan hakları ihlali olarak kadın sünneti ile ilgili temalar ve bu konuda yapılan program dışı etkinlikler programların toplumsal gelişmelere ve sorunlara duyarlılığına örnek olarak verilebilir. Buna paralel bulgular Davies ve Chong (2016), Hahn (2015) ile Kiwan (2008)’in

bulgularında da görülmektedir. Ancak, Davies ve Chong (2016) bugün programların amaçlarının, dersin ilk defa zorunlu olması sürecindeki amaçlardan uzaklaştığını belirtmekte, programlarda daha çok ulusal değerlerin ve konuların ön plana çıkarılmasını buna bir örnek olarak göstermektedir.

İngiltere’de uygulanan vatandaşlık öğretim programlarının ortak boyutları ve temel bileşenlerine bakıldığı zaman ise, her ne kadar 2010 yılında yapılan değişiklikle, İngiltere’deki okulların kendi programlarını belirleme konusunda bağımsızlıkları olsa da çalışma kapsamında ele alınan okullardaki vatandaşlık öğretim programlarının belli farklılıkların yanında bir birleri ile tutarlı ortak temel boyutlarının ve temel bileşenlerinin olduğu görülmektedir. Bu boyutlar ve bileşenlerden çıkarılacak ana sonuç, okulların halen Crick Raporu (1998) ve Ajegbo Raporu (2007)’nun vatandaşlık eğitimi ile ilgili yaklaşım ve önerilerini takip ettikleridir. Bu durum her ne kadar siyaset yapıcılarının yönlendirmesi ile Ulusal Program değişse de okul boyutunda uygulanan öğretim programının üstünden uzun zaman geçse de tamamen değişmediğini göstermesi bakımından önemlidir.

Sonuç olarak, İngiltere’de 1998 ve 2010 yılları arasındaki vatandaşlık eğitimi konusunda yapılan çalışmalar, yalnızca İngiltere için değil, diğer ülkeler, özellikle program konusunda katı merkeziciliğin olduğu ülkeler için yararlanılabilecek birçok örnek deneyim barındırmaktadır. Bu sebeple İngiltere Ulusal Programında yer alan vatandaşlık öğretim programının bir yorumu niteliği taşıyan okullarda uygulanan farklı öğretim programlarının ortak yönleriyle birlikte farklılaşan boyutlarını derinlemesine belirlemeye çalışan daha fazla incelemenin yapılmasına ihtiyaç vardır. Bu çalışmalar farklı okulları içeren durum çalışmaları olabileceği gibi uzun süreli boylamsal çalışmalar da olabilir.

Kaynakça

Advisory Group on Citizenship (1998). *Education for Citizenship and the Teaching of Democracy in Schools* (London, Qualifications and Curriculum Authority). (Crick Report)

Ajegbo, K. (2007). *Curriculum Review: Diversity and Citizenship* (London, Department for Education and Skills). (Ajegbo Report)

Amnesty International UK (2011). *David Blunkett: Removing citizenship classes from National Curriculum 'absurd'*. <https://www.amnesty.org.uk/press-releases/david-blunkett-removing-citizenship-classes-national-curriculum-absurd> adresinden 13.06.2017 tarihinde edinilmiştir.

BBC (2010). *Q&A: Academies and free schools*. <http://www.bbc.com/news/10161371> adresinden 13.06.2017 tarihinde edinilmiştir.

BBC (2011). *State multiculturalism has failed, says David Cameron*. BBC News Online. <http://www.bbc.com/news/uk-politics-12371994> adresinden 18.11.2016 tarihinde edinilmiştir.

Burton, D. ve May, S. (2015). Citizenship education in secondary schools in England. *Educational Futures*, 7(1), 76-91.

Citizenship Foundation (2012). *David Blunkett interview*. <http://blog.citizenshipfoundation.org.uk/2012/02/03/david-blunkett-interview-the-governments-plan-for-citizenship-education-is-really-very-bad-news/> adresinden 13.06.2017 tarihinde edinilmiştir.

Davies I. ve Chong, E. K. M. (2016). Current challenges for citizenship education in England. *Asian Education and Development Studies*, 5(1), 20-36. doi: 10.1108/AEDS-05-2015-0015.

DfE (2013). Citizenship Programmes of Study: key Stages 3 and 4. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/239060/SECONDARY_national_curriculum_-_Citizenship.pdf adresinden 16.06.2017 tarihinde edinilmiştir. (2014 vatandaşlık eğitimi programı).

DfE (2013a). *The National Curriculum in England: Key Stage 3 and 4 Framework Document*. Retrieved from https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/425601/PRIMARY_national_curriculum.pdf adresinden 07.11.2015 tarihinde edinilmiştir.

Ertürk, S. (2013). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Edge Akademi Yayınları.

Eurydice (2012). *Citizenship education in Europe*. Brussels: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/139EN.pdf adresinden 16.06.2017 tarihinde edinilmiştir.

Hahn, C. (2015). Teachers' perceptions of education for democratic citizenship in schools with transnational youth: A comparative study in the UK and Denmark. *Research in Comparative and International Education*, 10(1), 95-119. doi: 10.1177/1745499914567821.

Heater, D. (2004). *A History of education for citizenship*. London: Routledge.

Jerome, L. (2012). *Citizenship Education: a case study of curriculum policy* (Yayınlanmamış doktora tezi). London, UK., Institute of Education, University of London.

Jerome, L. ve Moorse, E. (2014). Should we make room for rebels and radicals in the national curriculum for citizenship?. https://www.psa.ac.uk/sites/default/files/conference/papers/2014/LJerome_LMoorse_Rebels_Radicals_PSAPaper.pdf adresinden 07.11.2015 tarihinde edinilmiştir.

- Keating, A., Kerr, D., Benton, T., Mundy, E. ve Lopes, J. (2011). *Citizenship education in England 2001-2010: young people's practices and prospects for the future: the eighth and final report from the Citizenship Education Longitudinal Study (CELS)*. (London, Department for Education) Retrieved from https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/181797/DFE-RR059.pdf adresinden 21.11.2016 tarihinde edinilmiştir.
- Kerr, D., Smith, A. ve Twine, C. (2008). Citizenship education in the United Kingdom. In: Arthur J, Davies I and Hahn C (eds.) *The SAGE Handbook of Education for Citizenship and Democracy*. London: SAGE Publications, pp. 252–262.
- Kisby, B. (2007). *New labour and citizenship education: social capital, policy networks and the introduction of citizenship lessons in schools* (Yayımlanmamış doktora tezi). Bristol, UK., University of Bristol.
- Kiwan, D. (2008). *Education for inclusive citizenship*. London: Routledge.
- Miles, M. B., Huberman, A. M. ve Saldana, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook* (3rd edition). London: Sage.
- Osler, A. ve Starkey, H. (2000). Citizenship, human rights, and cultural diversity, in A. Osler (ed.), *Citizenship and Democracy in Schools: diversity, identity, equality* (Stoke on Trent: Trentham Books Ltd.).
- Perryman, J. (2011). The return of the native: the blurred boundaries of insider/outsider research in an English secondary school. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 24 (7), 857-874. doi: 10.1080/09518398.2010.529842.
- Pykett, J. (2007). Making citizens governable? The Crick Report as governmental technology. *Journal of Education Policy*, 22(3), 301-319. doi: 10.1080/02680930701269202.

Pykett, J. (2010). Citizenship education and narratives of pedagogy. *Citizenship Studies*, 14(6), 621-635. doi: 10.1080/13621025.2010.522345

The Guardian (2011). Don't scrap citizenship lessons, teachers plead. <https://www.theguardian.com/education/2011/jan/20/dont-scrap-citizenship-teachers-plead> adresinden 13.06.2017 tarihinde edinilmiştir.

The Fourth Reform Act (1918). Representation of the People Act 1918. <http://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/electionsvoting/womenvote/parliamentary-collections/collections-the-vote-and-after/representation-of-the-people-act-1918/> adresinden 13.06.2017 tarihinde edinilmiştir.

UKPOLITICAL (2015). General election turnout 1945 – 2017. <http://www.ukpolitical.info/Turnout45.htm> adresinden 13.06.2017 tarihinde edinilmiştir.

QCA (2000). Citizenship Programmes of Study: key stages 3 and 4. London: Qualifications and Curriculum Authority. (2002 vatandaşlık eğitimi programı).

QCA (2007). Citizenship Programmes of Study: key stages 3 and 4. London: Qualifications and Curriculum Authority. (2007 vatandaşlık eğitimi programı).

White Paper (1997). Excellence in Schools. <http://www.educationengland.org.uk/documents/wp1997/excellence-in-schools.html> adresinden 13.06.2017 tarihinde edinilmiştir.

Whiteley P. (2014). Does citizenship education work? Evidence from a decade of citizenship education in secondary schools in England. *Parliamentary Affairs*, 67, 513–535.

Extended Abstract

The process of seeking a solution to certain social problems was the key for the introduction of citizenship education and reviews of the programmes in the following years in England. According to Kiwan (2008), the members of the advisory group on citizenship considered that the problems society faced at that time were, in descending order of frequency: the political apathy of young people; society in moral crisis; low voter turnout; legal changes (e.g. Europe and the Human Rights Act); diversity/immigration issues; education- a move away from “standards” emphasis; and finally, a renegotiation between “citizen” and “state”. In 1997, Tony Blair formed the left Labour Party government and David Blunkett who worked in initiatives on Citizenship Education for many years became education minister. With Blunkett as minister, citizenship education in England got more attention in the government level. He convinced political scientist Professor Bernard Crick, who was also one of his former professors, to chair an advisory group in order to find solutions to the above mentioned problems through education (Kiwan, 2008; Pykett, 2007). This group prepared a report, which is well-known as the Crick Report (1998) and titled, "Education for Citizenship and the Teaching of Democracy in Schools". In accordance with the recommendation of this report, the Citizenship programme was designed in 2000 and Citizenship became an elective subject in primary schools (5-11 years) and a statutory subject in secondary schools (11-16 years) of the National Curriculum after decades of waiting (QCA, 2000). However, shortly after the report was published it drew the attention of researchers who found it 'unwittingly reflect[ing] racism' towards minorities (Osler and Starkey, 2000, p.7). Moreover, after terrorist attacks on London bus and metro lines by terrorists holding British citizenship on 7 July 2005, a new discussion rose questioning how the UK education system could have unintentionally led its citizens to terrorism. The reflection of these discussions in citizenship education field led to the formation of a new advisory group to review the Citizenship programme. This group published a report titled, “Diversity and

Citizenship” which further discussed how race, identity and citizenship should be addressed in the Citizenship programme. Following the suggestions of this report, also well-known as the Ajegbo Report (2007), a new strand titled, “Identity and Diversity: Living Together in the UK” was added to the programme. The Labour Party lost the general election in 2010 and the Conservative Party formed a coalition government with Liberal Democrat Party. During this period there were public discussions about issues such as multiculturalism which is closely linked to citizenship education. First, the PM David Cameron claimed that state supported multiculturalism had failed which was interpreted by researchers to mean multiculturalism in education would no longer receive government attention (BBC, 2011). Furthermore, citizenship education’s success in creating social cohesion was debated as well and some thought it should be removed from the National Curriculum (Amnesty International UK, 2011; Citizenship Foundation, 2012; The Guardian, 2011; Whiteley, 2014). However, due to lobbying activities of associations related to citizenship education and various non-governmental organizations, Citizenship was able to keep its position as a National Curriculum subject albeit with some important changes. Not only does it no longer include the previous programme’s concepts such as human rights, diversity, multicultural society, equality, Europe, or the EU and UN but it also added controversial concepts such as Fundamental British Values, financial literacy and the royal family.

The purpose of this study is to discuss the social foundations, common strands and essential elements of the different Citizenship Education programmes in three secondary schools visited in London. Document analyses methods were used in this qualitative research. The main documents reviewed for this study include the Crick Report (1998), the Ajegbo Report (2007), and the 2002, 2008 and 2014 Citizenship programmes. Citizenship programmes at three different public secondary schools in London were also reviewed.

As a result, schools have their independence in setting their own teaching programmes for citizenship education. While this led to different programmes being applied in almost every school, there were still four common strands of Citizenship Education programmes in the schools visited. These common strands are: rights and responsibilities, social participation, government and democracy, identities and differences. In addition to these four strands there were also three essential elements of the programmes: concepts, values and dispositions, and skills and aptitudes. This clearly reflects that schools still follow recommendations of the Crick Report (1998) and Ajegbo Report (2007) despite the later government led changes in the citizenship education programmes.